

**ARBITRAJUL COMERCIAL INTERNAȚIONAL
ÎN PERIOADA PANDEMIEI COVID-19**

Diana LAZĂR

CZU: 341.63:347.7:616.98-036.21

[*di_lazar@yahoo.com*](mailto:di_lazar@yahoo.com)

Pandemia provocată de virusul Covid-19 a bulversat majoritatea domeniilor de activitate, înfăptuirea justiției fiind, la fel, supusă unor provocări complexe. Pentru arbitrajul comercial internațional, metodă alternativă de soluționare a litigiilor apreciată pentru celeritatea, și flexibilitatea sa, provocările pandemiei au luat forma unor sfidări de a-și etala adaptabilitatea și capacitatea de a inova, în condițiile respectării dreptului părților la un proces echitabil și a cerințelor inerente eficacității actului de justiție. Majoritatea instituțiilor permanente de arbitraj și-au sistat sesiunile fizice, au restricționat interacțiunea cu secretariatul timp de aproape 3 luni, iar odată cu redeschiderea au recurs la măsuri sanitare de protecție și prevenție, dar și la utilizarea de tehnologii informaționale.

Covid-19 poate fi considerat un punct de cotitură în implementarea metodelor on-line de soluționare a disputelor în sistemul arbitrajului internațional [1, p.2], proliferarea metodelor inovatoare, a tehnologiilor informaționale și comunicațiilor va deveni o prioritate pentru instituțiile de arbitraj. Aceasta presupune revizuirea regulamentelor de arbitraj, adaptarea și interpretarea normelor tratatelor internaționale în materie de arbitraj, a legislațiilor naționale referitoare la efectele arbitrajului comercial internațional, organizarea unor noi procese organizaționale a acțiunilor ce țin de administrarea procesului de arbitraj, dezvoltarea și îmbunătățirea unor platforme on-line de gestionare a dosarelor dispuse arbitrajului, a procedurilor și interacțiunii participanților în procesul arbitral.

Conceptul de soluționare online a disputelor nu este unul nou, fiind în centrul atenției cercetătorilor, a practicienilor, dar și a forurilor internaționale specializate, încă din 1996, când Comisia Organizației Națiunilor Unite pentru Dreptul Comerțului Internațional (UNCITRAL) a elaborat prima ediție a Legii-model privind comerțul electronic [2].

După o serie de lucrări și convenții intermediare, în 2017, UNCITRAL a emis o „Notă tehnică privind soluționarea online a disputelor” [3]. Potrivit acestei note, un sistem online de soluționare a disputelor trebuie să respecte următoarele principii esențiale: echitate, respectarea dreptului la un proces echitabil, transparență și responsabilitate. Se conștientizează totodată că, odată ce numărul tranzacțiilor în comerțul electronic a crescut vertiginos, implicând persoane fizice sau întreprinderi mici și mijlocii, se impune necesitatea de a dezvolta sisteme on-line credibile, simple, rapide și eficiente, dar și accesibile ca și costuri [4, p.445].

În 2020, imediat după declanșarea pandemiei, a fost publicat Protocolul de la Seul privind conferințele video în arbitrajul internațional, precum și Protocolul privind securitatea cibernetică în arbitrajul internațional, documente de *soft-law* care dezvoltă standarde și practici pentru instrumentarea procesului arbitral în regim online [5, p.68-71].

Arbitrajul online a început a fi pe larg utilizat pentru litigiile privind numele de domeniu, sub auspiciile Corporației de atribuire a numelor și numerelor în internet (ICANN), cu peste zece mii de litigii soluționate. Uniunea Europeană a avansat implementarea metodelor online de soluționare a litigiilor în materie de dreptul consumatorilor [6] și crearea unei platforme online de soluționare a litigiilor, dar și pentru cererile cu valoare redusă [7].

În plan național, în Republica Moldova, Legea 24/2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional, prevede la art. 24 alin.(1) dreptul părților de a consimți privind desfășurarea procedurii arbitrale în scris, ceea ce poate fi aplicat *mutatis mutandi* utilizării procedurii arbitrale la distanță sau on-line. Multe dintre instituțiile repute de arbitraj, precum Institutul de Arbitraj Internațional din Stockholm, Curtea de Arbitraj Internațional de la Paris, Centrul de Arbitraj Internațional din Hong Kong, Curtea de arbitraj comercial internațional de pe lângă Camera de Comerț a Federației Ruse, dar și ICSID (Centrul internațional de reglementare a disputelor de investiții), dispuneau încă înainte de pandemie de reguli privind desfășurarea online a proceselor arbitrale, de sisteme de gestionare a cauzelor arbitrale, de platforme proprii de instrumentare a procedurilor, de organizare a audierilor și dezbaterilor,

dar și de sisteme de securitate informațională și, mai nou, de proceduri de protecție a datelor cu caracter personal și a confidențialității procesului arbitral online. Totuși, utilizarea unor proceduri integral online a fost rarisimă, fiind preferate procedurile arbitrale tradiționale.

Arbitrajul online, denumit și „e-arbitraj” sau „arbitraj prin internet” este un component major al categoriei de „metode online de soluționare a disputelor”. Arbitrajul on-line poate fi definit ca fiind un proces arbitral organizat integral on-line, cu utilizarea tehnologiilor informaționale pentru desfășurarea etapelor de procedură arbitrală [3]. Audițiile, dezbaterile și susținerile, prezentarea probelor, audierea martorilor și a experților, depunerea documentelor – toate acestea se pot desfășura on-line, la distanță, prin utilizarea videoconferințelor, a tehnologiilor de vizualizare, transmisiune, traducere *sincronă*, etc. Până la declanșarea pandemiei cauzate de Covid-19, deschiderea arbitrilor, instituțiilor arbitrale, dar și a părților de a recurge la metode online era limitată la unele audieri, în cazuri de excepție, când un participant la proces nu era disponibil pentru o prezență fizică [5, p.77].

Din 2016, odată cu lansarea tehnologiei *blockchain*, s-a conturat o nouă formă a arbitrajului la distanță, denumită „*arbitrajele blockchain*”. Această nouă tehnologie capătă amploare grație potențialului său de a asigura un înalt grad de credibilitate. Inițial utilizată pentru emisiunea de cripto-valută, tehnologia *blockchain* impune ținerea unei trasabilități imposibil de a fi alterată sau modificată, deoarece înregistrează o serie de operațiuni, în ordinea survenirii, cu toate informațiile critice, care se stochează într-un număr mare și nedeterminat de servere, ceea ce o face imposibil de a fi coruptă.

Avantajele arbitrajului online includ diminuarea costurilor, celeritatea procesului, excluderea problemelor de logistică etc. Dezavantajele presupun absența interacțiunii față-în-față, dar și precaritatea adusă eficacității sentinței arbitrale emise. Arbitrajul comercial internațional este supus obligației de respectare a principiului de contradictorialitate, dreptului la un proces echitabil, asigurarea justițiabilului cu posibilitatea de a-și prezenta efectiv cauza, dar și a cerințelor de eficacitate prevăzute de *lex arbitri* sau legea sediului arbitrajului [8, p.125-130]. Aceste problematici derivă din caracterul jurisdicțional al instituției

arbitrajului comercial internațional, dar și a efectelor de *res judicata* ale sentințelor arbitrale.

Analiza compatibilității procedurii online de arbitraj internațional cu standardele de eficacitate ale Convenției de la New York din 1958 privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine va seta setul de cerințe esențiale pentru tehnologiile utilizate în arbitrajul online, instrumentariul destinat tribunalului arbitral, dar și pentru instruirea părților și promovare noului model de organizare pentru instituția arbitrajului internațional [9]. În acest scop, se impune interpretarea normelor prevăzute la art.II alin.(2) și art.V ale Convenției de la New York din 1958, dar și a prevederilor dreptului național. Arbitrajele online, *blockchain* sau electronice trebuie să ofere părților de a fi informate în mod convenit despre desemnarea arbitrilor sau despre procedura de arbitraj, sau că i-a fost imposibil, pentru un alt motiv, să-și pună în valoare mijloacele sale de apărare (art.V, alin.(1) lit.b); să sigure că formarea online a tribunalului arbitral sau procedura de arbitraj online nu contravine convenției de arbitraj sau legii sediului arbitrajului (art.V, alin.(1) lit.d), precum și că diferendul supus arbitrajului online este pasibil unei asemenea proceduri și că o instrumentare online a cauzei în arbitraj nu ar contraveni ordinii publice internaționale (art.V alin.(2)) [10].

Pornind de la istoria evoluției instituției arbitrajului comercial internațional, a potențialului incredibil de a răspunde necesităților derivate din comerțul internațional, putem afirma că această metodă alternativă de soluționare a litigiilor dispune de toate *acquis*-urile pentru a se transforma și a îmbrăca noi forme și metode de înfăptuire a justiției, respectând *ad literam* standardele internaționale privind dreptul la un proces echitabil și acces la justiție.

Referințe:

1. NOTTAGE, L. Will the COVID-19 Pandemic Be a Long-Term Game Changer for International Arbitration? În: Kluwer Arbitration Blog, 16 iulie 2020, [Accesat 30.08.2020] <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2020/07/16/will-the-covid-19-pandemic-be-a-long-term-game-changer-for-international-arbitration/>
2. Comisia Organizației Națiunilor Unite pentru Dreptul Comerțului Internațional, Legea-model privind comerțul electronic, 12 iunie 1996,

- [Accesat 30.08.2020] https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/model-law/electronic_commerce
3. Comisia Organizației Națiunilor Unite pentru Dreptul Comerțului Internațional, Notă tehnică privind soluționarea online a disputelor, 2016, [Accesat 30.08.2020] https://uncitral.un.org/en/texts/onlinedispute/explanatorytexts/technical_notes
 4. KAUFMANN-KOHLER, G. Online Dispute Resolution and its Significance for International Commercial Arbitration. In: *Global Reflections on International Law, Commerce and Dispute Resolution. Liber Amicorum in honour of Robert Briner*, ICC Publishing, Publication 693. 948 p., ISBN 9284213541, 9789284213542
 4. SHOPE, M.L. The international arbitral institution response to Covid-19 and opportunities for online dispute resolution. In: *Contemporary Asia Arbitration Journal*, 2020, p. 67-83, ISSN: 1999-9747, [Accesat 31.08.2020] SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3616612>
 5. Regulamentul (UE) nr. 524/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 mai 2013 privind soluționarea online a litigiilor în materie de consum și de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 și a Directivei 2009/22/CE. [Accesat 31.08.2020] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/LSU/?uri=CELEX:32013R0524>
 6. Regulamentul (CE) nr. 861/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 de stabilire a unei proceduri europene cu privire la cererile cu valoare redusă. [Accesat 31.08.2020] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/LSU/?uri=CELEX:32007R0861>
 7. AMRO, I. *Online Arbitration in theory and in practice: a comparative study of cross-border transactions in common law and civil law countries*. Cambridge Scholars Publishing, 2019. ISBN 9781527515918, 285 p. ISBN 1-5275-1591-5.
 8. ГАЛКОВСКАЯ, Н.Г., ВУТЫН, В.Е. Онлайн-арбитраж как средство разрешения трансграничных споров. В: *Вестник Томского государственного университета. Право*, 2017, № 24, сс.139, ISSN 2225-3513
 9. Convenția de la New York cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine din 10.06.1958, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.87-XIV din 10.07.1998, ediția oficială "Tratatul internațional", 1999, vol.15. p.169.